

GEDŐ LIPÓT GYERMEKRAJZAI

A Szinyei Társaság idei grafikai díjának nyertesét, Gedő Lipót, aki már több mint két évtized óta szerepel tárlatainkon, mint karikatúristát könyvelték el régen a köztudatban. Szó sincs róla, elismertségét és hírnevét elsősorban ennek a munkásságának köszönheti. Művészeiről, írókról és politikusokról hevenyészett karikatúrái, néhány vonalba sűrített aforisztikus jellemrajzai, melyek a Japán- és az Országház-kávéház falain nyilvánosan díszelnek, nagy népszerűséget szereztek Gedőnek. Van valami e karikatúrákban, ami egyenesen a mai pesti ember lelkéből nőtt ki: felelőtlen s mégis találó gunyorosságuk, ártatlanság színébe burkolt sértés és az igazmondásnak oly meggyőződéssel hite, hogy semmiképpen sem lehet és szabad haragudni értük. E lokális és korszerű hangulatokon túl azonban Gedő karikatúrái művészi szempontból is értékes dolgok. Egy a tudattalanból kiszökött nagyszerű emberlátás és ábrázolás szelleme él bennük. Ritka szép példázatai a vonal dinamikusságának. Grafikailag olyan tökéletes alkotások, mint akár a betűk, melyekkel minden gondolatot és érzést le lehet írni és kifejezni. Szükszavú és szellemes megállapítások egy-egy ember megfoghatóan lényéről.

De Gedő művészte nem áll meg a karikatúra-csinálásnál. Kedélyes természete és értelmisége, az ítélelben megnyilvánuló gyors alkalmazkodása valósággal illusztrátornak szánta. Nem is rajta múlt, hogy ilyen irányban keveset dolgozott. Az a néhány rajz, ami a „Simplicissimus”-ban és a „Jugend”-ben jelent meg, valamint Molnár Ferenc egyik elbeszélésének, „A gőzszlop”-nak német kiadásához készült illusztrációi csak a hazai kiadók és megrendelők mulasztásáról tesznek tanúságot. Az ő hibájuk, hogy Gedő ebben a tekintetben sem lényeges produkciót, sem fejlődést sem mutathat fel.

Egy különleges témakörben Gedő Lipót mégis pompásan egyetemi tudta a karikatúrista és az illusztrátor fúrja ötletességét. A gyermekek világából vett rajzaiban derűs élelátása és elbeszélő kedve szerencsésen találkozott. Ezek óta szerepelnek a lapok kiállításainkon, de még senki sem gondolt arra, hogy együttesen milyen egész és lezárt értéket jelentenek. Ha Gedő történetesen franciának vagy angolnak született volna, már régen albumba gyűjtve gyönyörködött volna gyermekrajzaiban a műbarát.

Mit látott meg Gedő az aprószentek életéből? Ugyanazt, amit minden gyermekfigyelő szem és mégis eredeti módon. Elkíséri őket utcai csatangolásaikra, meglesi őket, ahogy látszólag cél nélkül összeállnak, de valóságban nagy és komoly dolgokat művelnek. Mert ezek a gyermekek ösztönös biztonsággal mozognak és máris finom szimattal eszmélnék az élet titkaira. Játékaik szünetében egymást figyelik érdeklődve; tudomást szereznek arról, hogy a kislány, már mint ők és a nagyok is, a természet lényei. Játékaik a verekedés, a lesbenállás, a kötélhúzás vagy a légbekámulás egy repülőgép után, amikor valamennyien már pilótának látják magukat. Ha csoportba verődnek, mindjárt akad egy, aki ügyesen botot táncoltat az orrán — „Ő lesz az, aki orránál fogva vezeti a többi” — vagy énekkart szervez. Tömeges jelenetekben végtelenül kedvesek. Itt az egyik izgalomban önfeléd mozdulattal előregörnyed és kis öklét a lába közé dugja, ott a másik éneklésközben úgy tánta a száját, mint egy csipogó madár.

Ennek a kicsiny, utcán végig korbóroló társadalomnak vannak már komposai, törtetői és életművésze. Van már vezére és nyája. Valóban egy zárt társadalom tagjait alkotják. Nem úri gyerekek, hanem külvárosi csemeték, a szegénység bájos virághajtásai, kiket nem feszélyez, hogy a nagyok keshedt ruháiba bujtatta őket a kényszerűség. Majd mindegyik fantasztikus „álruhában” jár-kelet az utcán. De a szegénység itt kivetkőzött eredeti lényéből, szabadságot és függetlenséget jelent, nem sorsot és bajt. Urúlnak az életnek, akik dada és „fräulein” nélkül a nagyok komor és terhes munkájéval felénnek.

Néhány vonal, egy görbe kültelki utca vagy egy kopott házior színpadot varázsol az alakok mögé és a történetet kiemeli elvonásából. Reális, elbeszélő ízt ad mindegyik rajzba. És egyszerre megérezzük az élményt bennük. Ezeket a dolgokat nem felnőtt ember csinálta, aki derűsen gondolt vissza gyermekkorára, hanem művész, akinek lelkében a gyermekekévé változatlanul megmaradtak. „Életrajzot” vonalakban csak így lehet megalkotni. Igazán örülnünk kell, hogy nálunk akadott egy művész, kinek sikerült ezt a feladatot megoldania.

DR. EISLER MIHÁLY JÓZSEF